

VARGA KÁROLY 100

A „XX. század magyar zenéje” vetélkedőhöz 10 miniatűr zeneszerzői portré

Tudod-e, hogy

...A budapesti Zeneakadémia 150 évvel ezelőtti megalapításától (1875) beszélhetünk Magyarországon klasszikus zenei oktatásról, de a különböző szintű zenei intézmények folyamatos létrejöttével is segítette a zenei nevelés hazai megindulását: növekedni kezdett a zeneértő, zenét művelő muzsikuskok/zeneértők száma. Zenei életünk minőségi emelkedése pedig immár lehetőséget biztosított arra, hogy zenei tehetségeink Magyarországon tanulhassanak.

...Mihalovich Ödön zeneakadémiai rektorsága (1887–1919) idején vált a magyar zeneoktatás először világhírűvé. Ezt igazolja, hogy a Liszt Ferenc által fémjelzett Zeneakadémián nevelkedtek a XX. század első felének nagy magyar zeneszerzői: **Dohnányi Ernő, Bartók Béla, Kodály Zoltán és Weiner Leó.**

...a **Kodály Zoltán**, majd később a **Farkas Ferenc** és a **Petrovics Emil** vezette zeneszerzői osztályokban a XX. század második felében is voltak olyan alkotók, akik külföldön kerestek boldogulást (pl. **Eötvös Péter, Ligeti György**), de többen voltak azok, akik itthon találták meg egyéni boldogulásukat (pl. **Bárdos Lajos, Kurtág György, Petrovics Emil, Szokolay Sándor**).

...a XX. században a magyar zeneművészet gazdagabb volt jelentős zeneszerzőkben és művekben, mint a megelőző századok együttvéve. A bemutatásra ajánlott mesterek művészetének rövid ismertetésével igyekszünk bemutatni a XX. századi magyar zeneszerzés sokszínűségét.

A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE

Tudod-e, hogy

...DOHNÁNYI ERNŐ (Pozsony, 1877 – New York, 1960) zeneakadémiai tanulmányainak befejezése után Európa és a tengerentúl legjelentősebb koncerttermeiben, a legjobb zenekarok közreműködésével lépett fel zongoraművészként és karmesterként. 1915-ig javarészt külföldön (Bécsben és Berlinben) dolgozott s amikor hazaköltözött, a Zeneakadémia professzora lett, 1919-től pedig igazgató és a Filharmóniai Társaság elnök-karnagya is.

...a Tanácsköztársaság zenei direktóriumában (**Bartók Béla** és **Kodály Zoltán** társaságában) való részvétele miatt felfüggesztették zeneakadémiai állásából, s csak 1928-ban térhetett vissza a tanintézetbe, ekkor azonban nemcsak a zongora-, hanem a zeneszerzésszak vezetését is átvette.

...tanítás mellett továbbra is aktívan komponált, s folytatta koncertkörútjait. 1934-ben a Zeneakadémia főigazgatójává nevezték ki, s ezt a pozícióját megtartotta egészen 1941-ig, amikor is a zsidótörvények elleni tiltakozásként lemondott minden vezető pozíciójáról.

...1944 novemberében hagyta el Magyarországot, immár véglegesen. Addigi dicsőséges pályáját szinte kettétörte a hazájából induló igaztalan rágalomhadjárat. 1949-től haláláig az Egyesült Államokban élt, ahol a Florida State University professzora volt, emellett 1959-ig koncertezett és mesterkurzusokat tartott.

...Dohnány Ernő zeneszerzői stílusa késő romantikus volt. Példa erre az 1913–14-ben készült a Változatok egy gyermekdalra c. zongorára és zenekarra írt műve, melynek témája az Európa-szerte ismert „Ah vous dirai-je, Mamam” (Ó, te jó ég, Mama) kezdetű francia

gyermekdal – melyet a magyar gyerekek a „Hull a pelyhes fehér hó...” szöveggel ismernek.

A meghallgatásra kiválasztott zenemű:

Dohnányi Ernő: Variációk egy gyermekdalra Op.25 (24:28)

Bevezetés: Maestoso [00:00](#)

Téma: Allegro [03:44](#)

1.variáció: Poco più mosso [04:45](#)

2.variáció: Risoluto [05:19](#)

3.variáció: L'istesso tempo [05:54](#)

4.variáció: Molto meno mosso (Allegretto moderato) [07:32](#)

5.variáció: Più mosso [08:48](#)

6.variáció: Ancora più mosso (Allegro) [09:50](#)

7.variáció: Walzer (Tempo giusto) [10:33](#)

8.variáció: Alla marcia (Allegro moderato) [12:45](#)

9.variáció: Presto - Andante rubato [14:13](#)

10.variáció: Passacaglia (Adagio non troppo) [15:58](#)

11.variáció: Korál (Maestoso) [18:40](#)

Finale fugato (Allegro vivace - Tempo del tema - Molto allegro) [21:24](#)

Tudod-e, hogy

...**BARTÓK BÉLA** (Nagyszentmiklós, 1881–New York, 1945) zeneszerző, zongoraművész, népzenekutató és zenepedagógus, a 20. századi klasszikus zene egyik legnagyobb hatású alakja.

...zenei tanulmányait Pozsonyban és a budapesti Zeneakadémián végezte.

...zongoraművészként is világszerte elismert volt.

...**Kodály Zoltánnal** együtt úttörő szerepet játszott a magyar népzene tudományos gyűjtésében, mert a népzene hagyományainak továbbfejlesztésében látta a zenei nyelv megújulásának útját. Kompozícióiban ötvözte a népzene elemeit a klasszikus zene modern irányzataival.

...Bartók több ezer népdalt gyűjtött össze nemcsak Magyarországon, hanem Erdélyben, Szlovákiában, a Balkánon és Észak-Afrikában is. Úgy vélte, hogy a népzene tiszta forrás, amelyből a modern zeneszerző is ihletet meríthetnek.

...A második világháború idején, 1940-ben hangversenykörútra utazott az Amerikai Egyesült Államokba, ahonnan AZ ott felfedezett súlyos betegsége is megakadályozta remélt hazatérését.

A meghallgatásra kiválasztott zenemű:

Bartók Béla: Magyar képek (11:25)

1931-ben Bartók Béla meghangszerelte néhány korábbi zongoradarabját, amelyeket különféle sorozatokból válogatott és fűzött újabb ciklusba

1. Este a székelyeknél [00:00](#)
2. Medvetánc [03:01](#)
3. Melódia [04:40](#)
4. Kicsit ázottan [07:02](#)
5. Örögi kanásztánc [09:10](#)

1. Az Este a székelyeknél a falusi emlékeket felidéző, székely dallamok stílusában fogant alkotás.

2. Medvetánc

A Medvetánc a kanásztáncok ritmikáját eleveníti fel.

3. Melódia.

A Melódia érzelmi feszültségét egyre gazdagabbá váló hangszerelés és egyre fokozódó dinamika jelzi.

4. Kicsit ázottan

A Kicsit ázottan pityókás ember dülöngélő mozgását idézi a hazafelé vezető úton...

5. Ürögi kanásztánc

A sorozatot berekesztő Ürögi kanásztánc az 1908–1909-ben írt Gyermekeknek című ciklusból ismert. Bartók megjegyzése szerint „Felső-Iregyház utolsó furulyása így adta elő a »Házasodik a tücsök« szövegű dalnak dallamát”. Egyébként ez a darab a Magyar képek egyetlen népdalfeldolgozása.

Tudod-e, hogy

... **KODÁLY ZOLTÁN** (Kecskemét, 1882 – Budapest, 1967) nemcsak zeneszerző, de zenetudós, népzene kutató és zenepedagógus is volt.

...felsőfokú tanulmányait a budapesti Zeneakadémián (zeneszerzés) és a Magyar Királyi Tudományegyetem (magyar–német szak) folytatta.

...nemcsak zeneszerzőként, hanem népzene kutatóként és pedagógusként is kiemelkedőt alkotott. Bartók Bélával együtt járta az országot népdalokat gyűjtve, és ezek hatását beépítette saját műveibe is.

...Kodály egyik legmaradandóbb öröksége a róla elnevezett zenepedagógiai koncepció („Kodály-módszer”), amely a zenei nevelés alapjává tette a népdalokat, és a relatív szolmizációt (dó–ré–mi).

A meghallgatásra kiválasztott zenemű:

Kodály Zoltán: Háry János-szvit (5 részlet)

Kodály Zoltán:Háry János Szvit Op.15a (20:53)

2. Bécsi Harangjáték [03:49](#)

3. Dal [05:53](#)

4. Napóleon csatája [11:11](#)

5. Közjáték (Intermezzo) [15:44](#)

6. A császári udvar bevonulása [20:43](#)

A **Háry János** Kodály Zoltán 1926-ban, a Magyar Állami Operaházban bemutatott daljátéka. „*Tudtomra most először szólalnak meg az Operaház színpadán a magyar nép dalai*” – nyilatkozta Kodály nem sokkal a Háry János c. daljátékának 1926. október 16-i premierje előtt.

Bécsi harangjáték

Bécsi harangjáték hangszerelése a fúvós, az ütőhangszerek és zongora kombinációja, Kodály hangszínekkel és karakterekkel játszó fantáziájának egyik legszebb példája. A harangjáték-dallama egy magyar kanásztülők-motívumból származik.

Dal (Tiszán innen Dunán túl)

Ezt a népdal Háry János és kedvese, Örzse éneklik, amely a zenekari szvitben énekszó nélkül, hangszereken hangzik fel: csodálatos magyar népdal, csodálatos hangszerelés.

Napóleon csatája

Napóleon ábrázolása a basszusharsonával és a tubával, a végén a szaxofon gyászindulójával, amely egy a vert sereg zenei képe.

Intermezzo (Közzene)

Az Intermezzo, ami eredetileg a Palotás címet viselte, a színpadi változatban a Tiszán innen, Dunán túl duett után hangzik el. Ez a zenekari szvit egyetlen heroikus hangvételi tétele, Erkel operáinak palotás jellegű betéteire emlékeztet. Dallama egy 18. század eleji kottáskönyvből, Gáti István „A kótából való klavírozás mestersége” című zongoraiskolájának egyik magyaros témájából származik, a középrész anyaga pedig egy Bihari János-dallam.

Császári udvar bevonulása

A Császári udvar bevonulásában a császár indulózenéje magyar népdalelemekből építkezik.

Tudod-e, hogy

...**WEINER LEÓ** zeneszerző, zenepedagógus (Budapest 1885 – Budapest, 1960) főként kamarazenei és szimfonikus műveket írt, melyekben gyakran felhasználta a magyar népzene motívumait, de stílusa romantikus gyökerű maradt.

...a budapesti Liszt Ferenc Zeneakadémián (mai neve: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem) kamarazene professzorként nagy hírnevet szerzett, a kamarazene-oktatás egyik megújítójaként tartják mindmáig számon. Olyan híres muzsikusként kerültek ki a kezei alól, mint Solti György (karmester), Fischer Annie (zongoraművész), Komlós Péter (hegedűművész).

A meghallgatásra kiválasztott zenemű-részlet:

Weiner Leó: Magyar népi táncok-Szvit Op.18 (27:43)

Az 1931-ben készült művet fiatalabb zeneszerzőtársának, Lajtha Lászlónak ajánlotta. Az ajánlás mögött valódi együttműködés rejlik:

Weinert ugyanis a népzene gyűjtésben is jeleskedő Lajtha László vezette be a magyar hangszeres népzene világába. E tapasztalatok nyomán készült négytétéles zenekari szvitben már az élő népzene egy sor táncdallamot és népi hangszeres szólót vonultat fel.

A XX. SZÁZAD MÁSODIK FELE

Tudod-e, hogy

...**KODÁLY ZOLTÁN** pedagógiai munkáját egészen fiatalon a Zeneakadémián, a zeneszerzés szakon kezdte, ahol tanítványait magas színvonalú művészi igényességgel nevelte. Köztük volt Ádám Jenő, Kadosa Pál, Horusitzky Zoltán, Szelényi István, Doráti Antal, Ránki György, Viski János, Szervánszky Endre, Sugár Rezső, Járdányi Pál és **Bárdos Lajos**.

Tudod-e, hogy

...**BÁRDOS LAJOS** (Budapest, 1899–Budapest, 1986) zeneszerző, zenetudós, karnagy és pedagógus a magyar zenei élet meghatározó alakja, különösen a kóruszene és zeneoktatás terén.

...1928-tól tanított a Zeneakadémián, ahol zeneelméletet, zenetörténetet és karvezetést oktatott.

...A 20. század első felében nagyon sokat segített Kodály Zoltánnak a népzene gyűjtésén kívül azzal is, hogy az „Éneklő Magyarország” eszméjét igyekezett megvalósítani a gyakorlatban.

...Társalapítója volt a Magyar Kórus nevű kiadónak és folyóiratnak, amely fontos szerepet játszott a kórusművek terjesztésében és zeneszerzőként főleg kórusműveket írt (népdalfeldolgozások, egyházi zene), melyek tiszta szerkesztésmódjukkal és a magyar népzene elemeinek felhasználásával tűnnek ki.

- **Bárdos Lajos - Első népdalrapszódia (Tilinkós)** (5:43)
(Négy magyar táncdal)

Bárdos Lajos – Libera me (3:50)

Libera me, Domine, de morte aeterna,
in die illa tremenda:
quando caeli movendi sunt et terra;

A fenti latin szöveg magyarul:

Ments meg engem, Uram, az örök haláltól
azon a szörnyű napon,
amikor az ég és a föld megrendül;

Tudod-e, hogy

...**FARKAS FERENC** (Nagykanizsa, 1905–Budapest, 2000) zeneszerző, zenepedagógus és karmester, a 20. századi magyar zene meghatározó szereplője. Pályafutása során számos műfajban alkotott, a vokális és hangszeres zenétől kezdve az operán át a filmzenéig. Munkásságát a népzenei ihletés, a klasszikus formák iránti tisztelet és az olasz zenei hagyományokkal való szoros kapcsolat jellemezte.

...tanulmányai a budapesti Zeneakadémián folytatta, **Weiner Leó** és **Siklós Albert** tanítványaként. A régi magyar műzene igen nagy hatással volt művészetére.

...1949-től 1975-ig a Zeneakadémia zeneszerzés tanszakának vezetőjeként és tanáráként a ma ismert zeneszerzők többségét tanította (Eötvös Péter, **Ligeti György**, **Kurtág György**, Vass Lajos, Kocsár Miklós, Durkó Zsolt, Balázs Árpád, Bozay Attila, **Szokolay Sándor**, **Petrovics Emil**, Jeney Zoltánt, Vidovszky László.

...Farkas Ferenc egyik Legtöbbbet játszott műve a *Régi magyar táncok*, amely a XVIII. századi tánczenei hagyományokat ötvözi.

A meghallgatásra kiválasztott zenemű:

Farkas Ferenc (1905-2000): Régi magyar táncok (6:20)

Tudod-e, hogy

...LIGETI GYÖRGY (Dicsőszentmárton, 1923 – Bécs, 2006) zeneszerző a 20. század második felének egyik legnagyobb hatású komponistája és a modern magyar zeneművészet kiemelkedő személyisége.

...tanulmányait a kolozsvári zenekonzervatóriumban, majd a budapesti Zeneakadémián végezte, **Farkas Ferenc, Bárdos Lajos**, Járdányi Pál és Veress Sándor tanítványaként. Végzése után népzene-kutatással foglalkozott. 1950-től a budapesti Zeneművészeti Főiskolán zeneszerzést és ellenpontot tanított.

...az 1956-os forradalom leverése után elhagyta Magyarországot, s a kölni rádióhoz került külső munkatársként. 1959-ben Bécsben telepedett le, és 1967-ben megkapta az osztrák állampolgárságot

...műveinek egyik jellemzője, hogy sok bennük a jelentés nélküli szöveg; előszeretettel használ csak egymás mellé állított hangokat, illetve szótöredékeket. Az eredmény olyan, mintha az ilyen művek a valamit mondás és a semmitmondás határán egyensúlyoznának.

György Ligeti - Sándor Weöres: Sípbal, dobbal, nádihegedűvel (2000) (14:41)

A Sípbal, dobbal, nádihegedűvel (Sípokkal, dobokkal, hegedűkkel) (2000) héttételes dalciklus, amely Weöres Sándor versein alapul. A művet mezzoszopránra és szokatlan ütőhangszerek és fúvós hangszerek együttesére írta (egyes dalokban sípok és szájharmonikák is szerepelnek). A dalszövegek szeszélyesek és gyakran értelmetlenek, néha véletlenszerű magyar szavakat vagy szórészeket kombinálnak értelmetlen nyelvezetbe. Ez volt Ligeti György egyik utolsó műve,

amely a későbbi kompozícióira oly nagyon jellemző népzenei és avantgárd elemek szintézisét képviseli. A tételek:

- 1.Fabula
- 2.Táncdal
- 3.Kínai templom
- 4.Kuli
- 5.Alma Álma
- 6.Keserédes (67. Magyar Etűd)
- 7.Szajkó

Tudod-e, hogy

...**Kurtág** **György** (Lugos, Románia, 1926)
zeneszerző, zongoraművész és kamarazene-tanár.

...a Zeneművészeti Főiskolán Kadosa Pálnál zongorát, Veress Sándornál és **Farkas Ferenc**nél zeneszerzést tanult és látogatta **Weiner Leó** kamarazene óráit.

...Kurtág Györgyöt a nemzetközi zenei élet az egyik legjelentősebb kortárs zeneszerzőként tartja számon, aki elsősorban a kamarazene területén tudta kibontakoztatni tehetségét. Műveire jellemző a nagy koncentráció, az eszközök és a formavilág tömörsége.

...legismertebb alkotásai között tartják számon az 1973–1976 között komponált *Játékok zongorára* című sorozatot. A négy füzetben található darabok a Mikrokozmoszhoz hasonlóan, a zongorán tanuló növendékeket egyre nagyobb technikai nehézségek elé állítják.

...Kurtág György *Játékok* c. sorozatában arra tett kísérletet, hogy olyan pedagógiai célú zongoradarabokat irt, amelyek nem szorítják azonnal szigorú előírások és elvárások közé a zongorázó gyerekeket, sőt arra biztatják őket, hogy tegye azt, amit egyébként is tenne tenné, kipróbálná, ha magára hagynák, a titokzatos nagy fekete zongorával. Húzza csak végig az ujjait a billentyűzeten, könyököljön rá, üssön rá

ököllel. A Játékok első füzetének jó néhány darabja (Butáskodjunk együtt, Totyogos, Tenyeres, Könyökös, Melléütni szabad, Majomkodás, Verés – veszekedés, Ötujjas veszekedős) arra bízgat, hogy a növendék bátran, korlátok nélkül mozgósítsa fantáziáját.

[KURTÁG: Virág az ember... \(1a\) / Man is a Flower... \(1a\) \(0:20\)](#)

[György Kurtág - Örökmozgó \(talált tárgy\) \(from Játékok, Book 1\) \[Score Video\] \(3:20\)](#)

[Játékok, Book 1: Tenyeres 1 \(Palm Stroke 1\) \(0:17\)](#)

[Kurtág György: Butáskodjunk együtt \(Játékok I\) \(0:21\)](#)

[Kurtág: Játékok / Book 1: Álmosan \(Grand Piano\) \(0:42\)](#)

[Kurtág: Játékok / Book 1: Madaras \(Upright Piano\) \(1:13\)](#)

[Kurtág: Játékok / Book 1: Little Chorale \(Grand Piano\) \(0:41\)](#)

Tudod-e, hogy

...**PETROVICS EMIL** (Nagybecskerek, ma Zrenjanin, Szerbia, 1930 – Budapest, 2011) a 20. századi magyar zene kiemelkedő alakja, aki zeneszerzőként, pedagógusként és kulturális vezetőként is jelentős hatást gyakorolt a magyar zenei életre.

...A budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán **Farkas Ferenc** tanítványaként végezte zeneszerzés tanulmányait.

...1960 és 1964 között a budapesti Petőfi Színház zenei vezetője volt, és közreműködött az első magyar musical színház, a Petőfi Színház megalapításában. 1964-től a Színház- és Filmművészeti Főiskola, majd 1968-tól a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanszékének vezetője lett. 1967-től 1999-ig az Artisjus, a magyar szerzői jogvédő szervezet elnöke volt.

...1986 és 1990 között a Magyar Állami Operaház igazgatója, majd 2003 és 2005 között főzeneigazgatója.

... nem csak több tucat filmhez írt zenét – köztük olyan fülbemászó dallamokat, mint amik A koppányi aga testamentuma (1967) vagy A Pál utcai fiúk (1969) filmeket kísérték – hanem három operát és sok további kórusművet és versenyművet is. Köztük Németh Tibor szövegére a Játszik a szél kezdetűt:

A meghallgatásra kiválasztott zenemű:

Petrovics Emil: Játszik a szél - Tutti Cantabile (2:12)

Németh Tibor: JÁTSZIK A SZÉL

Játszik a szél a tó tükörével,

Ujja gyűrűket ejt bele lágyan,

Délben a tündér lép be vízébe,

Ingó rengő zöld sűrűjébe,

Tó fenekéről nézi a vágyam

Járom a várost, járom a rétet,

Úgy tűnik, újra látom az estben,

Díszei: csillag rezge virága,

Illatos erdők árnykoronája,

Titkos alakját rejti egekben.

(Részlet)

Tudod-e, hogy

...SZOKOLAY SÁNDOR (Kunágota, 1931– Sopron, 2013) zeneszerző **tanulmányait** a Kodály-módszer alapján létrehozott zeneiskolában kezdte Békés-tarhoson, majd folytatta a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán (Szabó Ferenc és Farkas Ferenc tanítványa).

...1959–1994 között a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem zeneszerzésprofesszora volt.

... részt vett a Magyar Kodály Társaság, a Magyar Zenei Kamara, és a Fészek Művészklub alapításában, illetve vezetésében.

...híresek operái (Vérnász, Hamlet, Sámson, Ecce homo, Margit, Szávitri stb.)

A meghallgatásra kiválasztott zenemű:

Szokolay Sándor: Gyermek-kvartett (3:35)

1. Andante 0:22

2. Rondo 1:54

Tudod-e, hogy

...**EÖTVÖS PÉTER** (Székelyudvarhely, 1944 – Budapest, 2024) zeneszerző, zenepedagógus és karmester, a 20-21. század egyik legelismertebb kortárs operaszerzője. Nemzetközileg elismert karmesterként és sikeres operák, zenekari művek és koncertek zeneszerzőjeként a zenei élet egyik legjelentősebb és legbefolyásosabb személyiségének tekintik.

...Eötvös Pétert tizennégy évesen vették fel a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára, ahol Viski János, majd Szabó Ferenc tanította zeneszerzésre, a háttérben **Kodály Zoltán** és **Ligeti György** támogatásával, majd Kölnben karmesteri tanulmányokat folytatott.

...nemcsak szerzőként – operáival (pl. *Harakiri*, *Három nővér*, *Angels in America*) világsikert aratott – de karmesterként és tanárként is nemzetközi hírnevet vívott ki magának.

...zenéjében ötvöződtek a kortárs zeneszerzők (pl. Ligeti, Stockhausen, Boulez), a film- és színházi élmények, valamint a jazz és folk hatások.

...professzor volt a karlsruhei és a kölni zeneakadémián. 1991-ben alapította az Eötvös Péter Nemzetközi Intézetet és Kortárszenei Alapítványt, mellyel fiatal karmestereket és zeneszerzőket segített.

A meghallgatásra kiválasztott zenemű:

Eötvös Péter: PARIS-DAKAR - MAO / Expo 2010 - Center Auditorium,
Shanghai (7:41)

improvizáló szólista és big band számára

A Párizs-Dakar¹ egy igazi Párizs-Dakar rali. Száguldás a homokos sivatagon, a hőség, a por, a féktelen tempó... big band²... Ebben a versenyben a duplaharangú harsona tartja az első helyet, szabadon improvizálva, mindenféle kényszer nélkül.

¹ A **Dakar-rali** (A Dakar, Párizs–Dakar) egy évente megrendezett, sivatagi tereprali verseny. 1979-ben rendezték meg először, Párizs és Dakar között.

² A **big band** a dzsesszzenében – nagyzenekar. Általában 12–20 főből áll.